ZPRAVODAJ KLUBU AUGUSTA SEDLÁČKA

hláska

ročník XXIV, 2013, č. 3

Nová zjištění na hradě Skála – předběžná zpráva

Tomáš Mařík

Hrad Skála se nachází asi 4,5 km vzdušnou čarou jihovýchodně od okraje města Přeštice, mezi vesnicemi Radkovice a Zálesí, uprostřed Černého lesa (okr. Plzeň-jih).

Hrad je poprvé připomínán v predikátu Viléma ze Skály v roce 1318. Za vlády Václava IV. byl celkem třikrát obležen královským vojskem. Během husitských válek o hradu nemáme žádné zprávy. V roce 1441 byl hrad obsazen lapky, kteří pustošili okolí, pročež byla Skála obležena, dobyta a vypálena vojskem pod vedením Hynka Krušiny ze Švamberka a Hanuše z Kolovrat. Poté byla Skála obnovena Švihovskými, ale již se nikdy nestala centrem panství a byla připojena ke Švihovu (Sedláček 1996, 175). V roce 1548 byli Švihovští nuceni hrad prodat, poté se rychle vystřídalo několik majitelů a k roku 1568 je již Skála připomínaná jako pustá (Durdík – Sušický 2005, 198).

Hradní areál je velice rozsáhlý a komplikovaný a není možné ho zde z kapacitních důvodů dostatečně popsat. Bude tak učiněno pouze velmi zjednodušeně. Dispozice hradu je velice nezvyklá. Tvoří jej dvě samostatná hradní jádra (tzv. horní a dolní hrad), situovaná za sebou na táhlém buližníkovém hřebeni. Horní hrad obíhá podkovovité zemní opevnění, ze kterého na jihu vybíhá zajímavý čtvercový útvar, vymezený valovitými tělesy. Rovněž je opevněn obvodovou hradbou, ze které na jihu vystupuje baštovitý útvar, na severu pak branská věž. Na východě tvoří obvodová hradba jakýsi baštovitý útvar obrácený proti dolnímu hradu. Nad branskou věží se nacházela budova, z níž bylo možno po můstku vstoupit do úzkého parkánu, ze kterého se vstupovalo do hradního jádra, o jehož podobě se dodnes vedou spory. K východnímu ukončení jádra je přisazen zvláštní útvar. Jedná se o obezděnou skálu, přičemž obezdívka má tvar jakéhosi jehlanu bez špičky. Dolní hrad sestává z drobné hranolové věže, která je mezi horním hradem a palácem hradu dolního, který se rozprostírá na klesajícím skalním hřebeni. Do hradu se vstupovalo ze severu kulisovou branou, která byla zbudována poměrně vysoko, takže bylo možno do ní vstupovat jen za pomoci nějaké konstrukce. Jinak hrad postrádá jakékoliv fortifikační prvky, výjma zbytku valu vybíhajícího od skalního bradla na jihu. Z jádra vedly dvě výpadní branky, jedna na jih, druhá pak na severovýchod, na zbytek klesajícího hřebene. Od severu jsou k hradnímu areálu ještě přihrazeny dvě rozsáhlé obdélné opevněné plochy (jedna je pod horním, druhá pod dolním hradem), o jejichž stáří a účelu se dodnes spekuluje. Dříve se uvažovalo i o jejich prehistorickém či raně středověkém stáří (např. Píč 1893, 307; Sedlá-

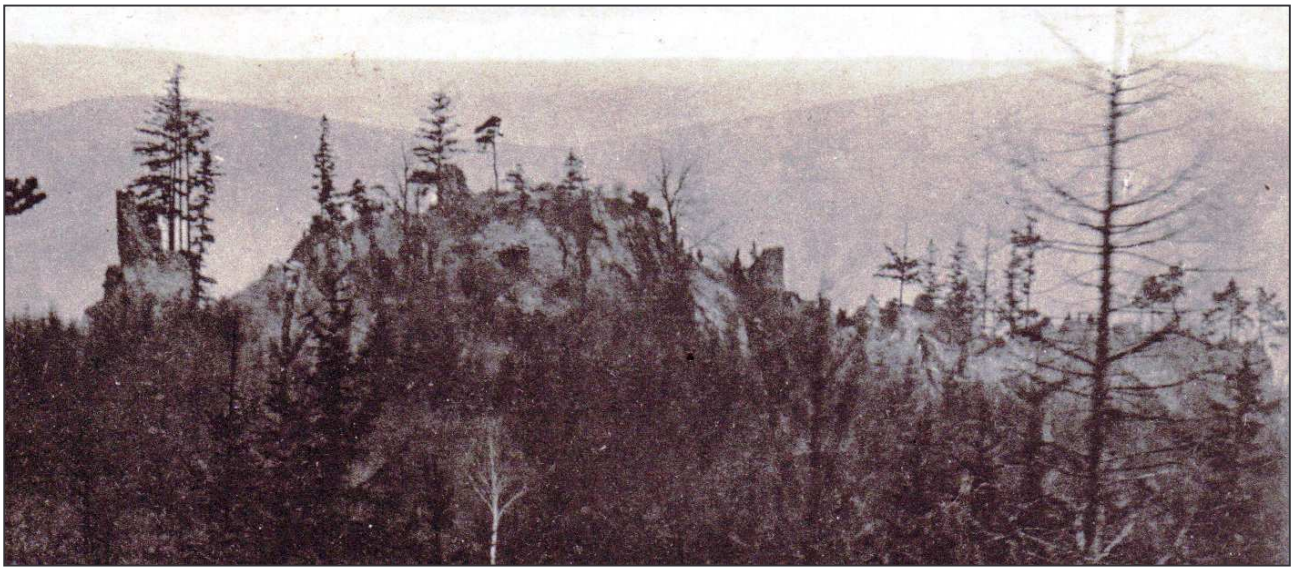

Hrad Skála, pohled od jihu. Výřez z pohlednice pravděpodobně z počátku 20. století.

ček 1996, 170). Dnes se spíše usuzuje, že dolní plocha je hradním předhradím, zatímco horní byla vybudována později a jednalo se o opevněné vojenské ležení (Novobilský – Rožmberský 2005, 39; zde je k dispozici i celkový plán hradu).

V prostoru hradního areálu i jeho bezprostředním okolí byl proveden povrchový průzkum s cílem vyhledat antropogenní zásahy do terénu. V rámci tohoto průzkumu bylo zjištěno několik nových situací. V bezprostředním okolí vlastního areálu hradu byl objeven patrně nedolámaný šíjový příkop, situovaný na klesajícím skalním hřebenu za severovýchodním ukončením dolního hradu. V případě, že by byla tato hypotéza správná, byla by vysvětlena existence výpadní branky, která prolamovala obvodovou zeď, uzavírající na severovýchodě dolní hrad, z níž je dnes dochován fragment jedné špalety. Branka by tedy spojovala hradní jádro s fortifikačním prvkem, bez něhož by pro hrad představovala spíše ohrožení.

Hrad Skála, pískovcové ostění nalezené v jižním příkopu horního hradu.

V jižní zdi jádra horního hradu se při patě pravé špalety portálu (v pohledu z exteriéru) nachází hluboká kapsa čtvercového průřezu. V tomto místě se k jižní stěně přimykala uzavírající zeď prostoru parkánu. Kapsa tedy nejspíše dokládá existenci dřevěné výztuhy zdiva.

Výše popsaná obezděná skála při východním ukončení obytné části horního hradu by snad mohla být mostnicí, na níž mohl nasedat můstek spojující jádro s ochozem baštovitého útvaru, který vybíhá proti dolnímu hradu.

V severním průběhu zemního opevnění dolní přihrazené plochy bylo zjištěno dosud nezaregistrované přerušení. Pozornosti unikalo patrně proto, že během vegetačního období je zcela neprostupně zarostlé podrostem. Ani v zimních měsících však není snadno přístupné. Val je v tomto místě přerušen a příkop částečně zasypán, takže zde vznikl jakýsi „zemní most“. Zda se jedná o původní středověký vstup do opevnění, nebo o novověkou úpravu není jasné. Na místě v terénu není patrna žádná cesta, která by k přerušení směřovala, ale na lidarovém snímku hradu a jeho okolí je patrný nevýrazný liniový útvar, který se v tomto prostoru stáčí směrem do vnitřku opevněné plochy. Mohlo by se tedy jednat o nějakou zaniklou cestu.

Několik metrů jihozápadně od západního ukončení zemního opevnění přihrazené plochy horního hradu byl nalezen kruhový rybníček, snad haltýř. Rybníček je po obvodu vymezen „valovitým“ tělesem. Jeho průměr je cca 10 metrů, průměr vodní hladiny pak 2 – 3 metry.

Další objev má význam pro relativní datování opevnění horní přihrazené plochy. Podél severní části průběhu zemního opevnění této plochy se táhne svazek úvozů, přičemž dva mají tendenci se v západním směru k valu opevnění přibližovat. Hlubší z nich pozvolna mizí v místě patrně středověkého přerušení opevnění. Druhý, velice mělký úvoz pod tento val zabíhá, respektive je valem přerušen. Opevnění tedy není pravěké ani raně středověké, jak se dříve usuzovalo. Při pokusu sledovat dále novodobou cestou přerušené úvozy se podařilo nalézt další dva rybníčky, těsně u sebe. Jsou situovány v lesíku několik desítek metrů severně od severního opevnění dolní přihrazené plochy. Tyto rybníčky jsou obdobných rozměrů jako výše popsaný, jen nejsou tak výrazně vymezeny. Přítomnost rybníčků v bezprostředním okolí přihrazených ploch by snad mohla souviset s hypotetickým vojenským ležením a plnit tak mimo jiné funkci napájení koní a dobytka.

V prostoru hradního areálu byly provedeny povrchové sběry. Touto cestou byly v obou přihrazených plochách zjištěny koncentrace cihel, které často nesly stopy opálení. Mohlo by se snad jednat o zbytky otopných zařízení hypotetického vojenského ležení. V přihrazené ploše horního hradu bylo dále nalezeno několik zlomků tvrdé, šedé, redukčně pálené keramiky, datovatelné do pozdního středověku. Obdobná keramika pochází i ze sběrů v jádře dolního hradu. V horním hradu byly nalezeny dva fragmenty dlaždic, z nichž jedna na jedné své ploše nesla stopy opotřebení v podobě velice uhlazeného povrchu. Z přihrazené plochy dolního hradu pochází nález pravěkého drtidla. V eskarpě vnějšího jižního příkopu pod horním hradem byl nalezen fragment vzhůru vytaženého okraje nádoby, který je možno datovat do třináctého století.

V jižní části podkovovitého příkopu, obkružujícího horní hrad, byl v rumu nalezen fragment pískovcového ostění portálu. Ostění je velice jednoduše profilované a svými rozměry odpovídá negativu dochovaném v portálu vstupu do jádra horního hradu. V těsné blízkosti tohoto ostění byl nalezen poměrně velký žulový kámen. Vzhledem k místnímu geologickému podloží, které je tvořeno výhradně buližníkem, zde tento kámen působí cizorodě. Mohlo by se tedy hypoteticky jednat například o prakový kámen.

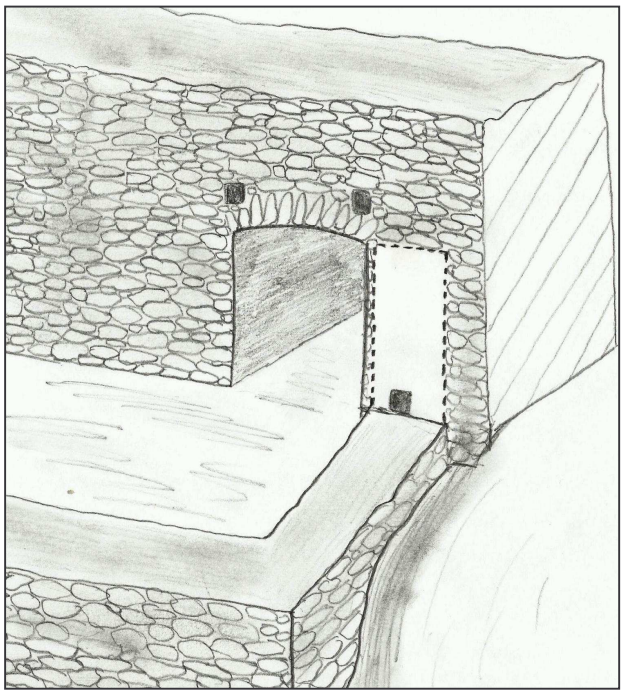

Hrad Skála, náčrt pozice kapsy po dřevěné výztuze zdiva při vstupu do jádra horního hradu.

Rybníček objevený u horní přihrazené plochy.

Uvážíme-li, že Skála byla minimálně čtyřikrát obléhána, je přítomnost militárií všeho druhu na hradě vysoce pravděpodobná.

V září roku 2011 byl objeven rozsáhlý černý výkop (způsobený patrně detektorářem) v severním svahu při patě skály horního hradu. Jednalo se o odkopání části svahu v délce přibližně čtyř metrů. Výška téměř kolmého profilu pak činila cca dva metry. V dolní části výkopu se ještě nacházel vkop, zahlubující se do profilu. Osbíráním okolí vkopu bylo získáno velké množství keramických fragmentů. Jednalo se jednak o keramiku středověkou a jednak o keramiku pravěkou. Veškerá středověká keramika pochází již ze třináctého století. Pravěkou keramiku bylo možno rozčlenit do tří kultur. Jednalo se o kulturu chamskou (střední eneolit), českofalckou mohylovou (střední doba bronzová) a nynickou (pozdní doba bronzová).

Na základě tohoto zjištění bylo přistoupeno k záchrannému archeologickému výzkumu pod vedením Mgr. Antonína Zelenky. Došlo k rozšíření vkopu na sondu. Byl ovzorkován profil a sonda prohloubena. Bylo rozlišeno celkem sedm vrstev, z nichž šestá obsahovala výhradně pravěké nálezy. Právě do úrovně této vrstvy se zahluboval do profilu zmíněný vkop. Je tedy pravděpodobné, že si od tud pachatel odnesl nějaký pravěký bronzový artefakt či artefakty. Zbývající vrstvy pak obsahovaly převážně středověké nálezy, výjimečně s nálezy pravěkými, které se zde vyskytovaly jako intruze. Středověká keramika byla datována do třináctého století. Mezi nejzajímavější středověké nálezy patří hrnek s hrnčířskou značkou na dně, dále fragment bíle malovaného hrnce, zlomky keramiky zvané Pfeifentonware (tenkostěnná, tvrdě pálená bílá keramika), která se k nám dostávala z Německa jako obal na suroviny (koření, masti atd.), několik zlomků okrajů laločnatých pohárů, zlomek podstavy skleněné číše či poháru, kostěné obložení střenky nože, polovina podkovy atd. Z druhé vrstvy pochází rovněž drobné bronzové kování, které nebylo přesně datováno, pravděpodobně je však středověké. Z nálezů chamské kultury je kromě značného množství zlomků nádob třeba zmínit nález přeslenu a kamenného brousku na ratiště šípů. Mezi nálezy českofalcké mohylové kultury dominuje bronzová jehlice, která je ve střední části tordovaná. Bohužel již postrádá hlavici. Nynickou kulturu, která byla z pravěkých kultur na nálezy nejpočetnější, nejlépe reprezentuje miska, kterou bylo poté možno zrekonstruovat. Dále pak velký fragment amfory. Zajímavým nálezem je například také hrnčířská čepel. V šesté vrstvě se také nacházelo blíže nedatovatelné pravěké drtidlo.

Kromě výše popsaného velkého černého výkopu byl menší výkop zaregistrován za hlavní bránou dolního hradu a rovněž v prostoru již staré sondy v paláci horního hradu. Zde však nebyly žádné artefakty nalezeny. Ovšem malých detektorářských jamek v prostoru hradu neustále přibývá, již se jich zde nachází několik desítek. U některých z nich pak byly nalezeny kovové předměty, které zde detektorář z nějakého důvodu nechal. Mezi ně patří například roztržené oko řetězu, ležící vedle jamky situované v prostoru výše zmíněného úvozu, zabíhajícího pod zemní opevnění horní přihrazené plochy. Dále pak okování podrážky boty, které je však blíže nedatovatelné, či zlomek pozdně středověké podkovy. Zajímavým nálezem je okování špice vidlí. Vyjma oka řetězu pocházejí tyto předměty z prostoru horní přihrazené plochy.

Analogická středověká keramika pochází například z nedalekého Vícova, kde byly mj. nalezeny také zlomky zboží zvaného Pfeifentonware (Pícka – Tetour 2005, 179 – 210). Podobná keramika pochází také například z výzkumu hradu Angerbach (srovnej Durdík 2004).

V rámci aktivit, zabývajících se Skálou, bylo shromážděno i několik dosud nepublikovaných starých fotografií a pohlednic, zachycujících hrad. Tyto pocházejí z 19. až první poloviny 20. století. Na některých z nich jsou zachyceny části hradu, které dnes již neexistují (například okno v budově situované nad branskou věží, či poměrně vysoký střep zdiva paláce horního hradu).

Nové zjištěné skutečnosti nabízejí řadu otázek, týkajících se zejména vývoje hradu. Horní hrad existoval již ve třináctém století. Vyvstává otázka, kdo jej v této době založil. Není však žádný závažný důvod nepovažovat za

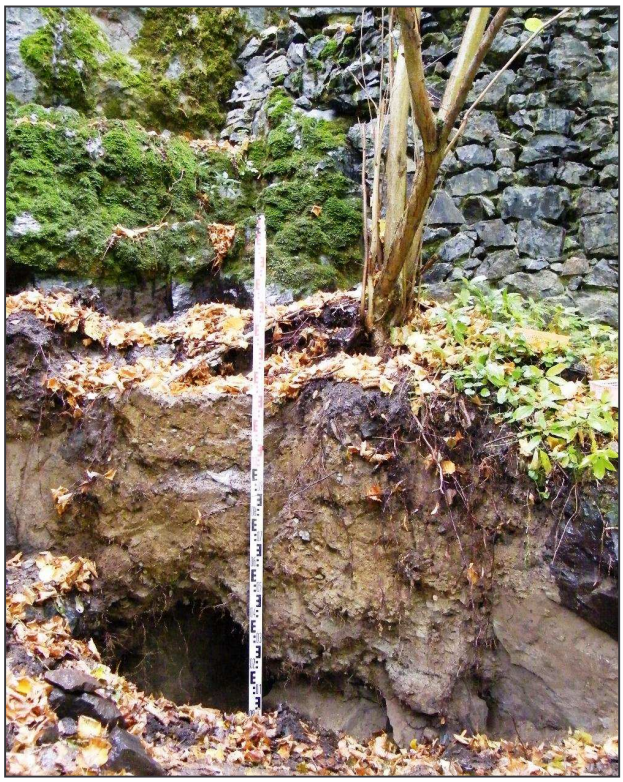

Hrad Skála, černý výkop před započetím záchranného výzkumu.

Hrad Skála, hrnek z první vrstvy (13. století).

Hrad Skála, nynická miska z 6. vrstvy.

zakladatele pány z Rýzmberka. Problém však představuje dispozice hradu v jeho počáteční fázi. Obě varianty výkladu zbytků jádra horního hradu, tedy dvoupalácová dispozice a srostlý komplex paláců, mezi nimiž je hranolová věž, odpovídají spíše až pozdějšímu období (např. Durdík – Bolina 2001, 130-133; Durdík 2000, 69). Pro třinácté století se jeví pravděpodobnější nějaká jednodušší varianta, nejspíše hradu s palácem jako hlavní obrannou i obytnou stavbou. Tento hradní typ představoval nejjednodušší variantu šlechtických hradů (Durdík 2000, 173-174) a ze třináctého století známe ze západních Čech několik příkladů takovýchto jednoduchých hradů, situovaných na buližníkových skalách, např. Drštka (srovnej Novobilský – Rožmberský 1995a), Homberk (srovnej Novobilský – Rožmberský 1995b) či Strašná skála (srovnej Novobilský 1999). Tyto hrady však na rozdíl od Skály ve své jednoduché podobě setrvaly až do závěru své existence. V první fázi tedy Skála mohla být tvořena palácem na nejchráněnějším místě, tedy na skalním hřebeni, kolem něhož pravděpodobně již obíhal příkop s valem, jak dokládá střep nalezený v eskarpě tohoto příkopu. Zda již existovaly zbylé budovy horního hradu nevíme, ale vzhledem k odlišnosti zdiva, se zdá, že vznikly spíše až později. Otázkou zůstává původní řešení vstupu do jádra, i způsob jeho ohrazení. Otázka existence dolního hradu ve třináctém století zůstává otevřena. Palác dolního hradu prokazatelně nepochází ze 13. století – například kapsy po trámech podlahy jsou kladeny s velkými rozestupy, což odpovídá až pozdní gotice (ústní sdělení Ing. J. Anderleho), rovněž zdivo je značně odlišné od horního hradu – obsahuje vysoký podíl cihel a prejzů a na rozdíl od jádra horního hradu obsahuje otvory od do zdi zapuštěného štenýřového lešení. Pokud tedy dolní hrad stál již ve zmíněné době, muselo se jednat o jinou stavbu, než kterou zde můžeme spatřit dnes. Otázku představuje stáří a funkce věže dolního hradu. Svými rozměry příliš neodpovídá donjonu (srovnej Durdík - Bolina 2001, 35; 38) a i kdyby jím byla, postrádala by vedle rozsáhlého paláce dolního hradu smysl. Nemohla být ani bergfritem, neboť její stěny jsou široké cca 1,2 m, což je velmi málo (např. Durdík – Bolina 2001, 31-32). Je tedy možné se domnívat, že se mohlo jednat jen o jakousi strážnici, hlásku, která byla vystavěna současně s horním hradem nebo o něco později. Střežila by pokračování klesajícího hřebene, na němž až v pozdní gotice vyrostl dolní hrad a věž se stala jeho součástí. Někdy v průběhu 14. století mohlo dojít k přestavbě jádra horního hradu do podoby, kterou známe dnes a mohly vzniknout i zbylé okolní budovy, včetně branské věže. Někdy v závěru existence hradu či v počátku jeho úpadku pak mohl vzniknout hrad dolní. Zdá se však, že nebyl zcela dokončen v původním záměru, jak dokládá hypotetický nedolámaný příkop, stejně jako celková absence výraznějších fortifikačních prvků. Výstavba dolního hradu mohla snad souviset s povolením přestavět staré, nebo nově vystavět čtyři zámky, které obdržel Vilém mladší od Vladislava Jagellonského (Novobilský – Rožmberský 2005, 31). V téže době mohl vzniknout i podivný zemní útvar, vybíhající na jihu ze zemního opevnění horního hradu. Mohlo by se čistě hypoteticky jednat o zemní dělostřeleckou baštu. Pokud by tato hypotéza byla správná, byla by tímto způsobem zajištěna přístupová cesta ke hradu, neboť tento téměř čtvercový útvar velice výrazně předstupuje před linii zemního opevnění, ze kterého vybíhá. Ovšem

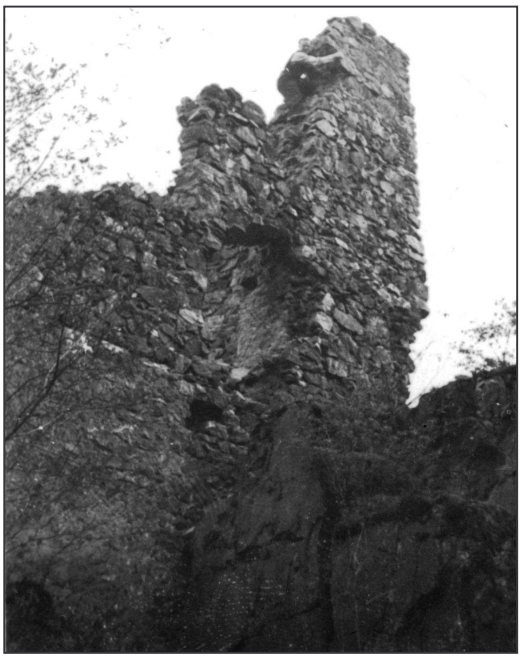

Hrad Skála, foto z r. 1935 zachycující dnes již neexistující okno v budově nad branskou věží.

jedná se pouze o jednu z mnoha možností výkladu. V neprospěch této varianty mluví zejména značná hloubka onoho útvaru i ne příliš vysoké valy, které jej vymezují. Pro velké dluhy, které si Švihovští způsobili budováním mohutných dělostřeleckých fortifikací na hradech Švihov a Rabí, mohla být výstavba dolního hradu přerušena.

Literatura: **Durdík,** T. 2000: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha; **Durdík,** T. 2004: Nálezy z hradů přechodného typu (Hlavačov, Angerbach, Tachov). Praha; **Durdík, T. – Bolina**, P. 2001: Středověké hrady v Čechách a na Moravě. Praha; **Durdík, T. – Sušický,** V. 2005: Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Západní Čechy. Praha; **Novobilský**, M. 1999: Neznámé podbrdské hrady Strašná skála a Liškův hrad. Edice Zapomenuté hrady, tvrze a místa 20. Plzeň; **Novobilský, M. – Rožmberský,** P. 1995a: Hrad Drštka u Skořic. Edice Zapomenuté hrady, tvrze a místa 1. Plzeň; **Novobilský, M. – Rožmberský,** P. 1995b: Hrad Homberk u Přikosic. Edice Zapomenuté hrady, tvrze a místa 2. Plzeň; **Novobilský, M. – Rožmberský,** P. 2005: Hrad Skála u Přeštic. Edice Zapomenuté hrady, tvrze a místa 33. Plzeň; **Pícka, J. – Tetour,** M. 2005: Vícov u Přeštic (okr. Plzeň-jih) – středověké osídlení při kostele sv. Ambrože, Archeologické výzkumy v Jižních Čechách 18, s. 179-210; **Píč,** J. L. 1893: Paběrky rukopisné, Památky archeologické 16, s. 301-314. **Sedláček,** A. 1996: Hrady, zámky a tvrze Království českého 9. Domažlicko a Klatovsko. 3. vydání, Praha.

Tvrz Zlatníky

Jiří Synek – Petr Rožmberský

V sedmdesátých a osmdesátých létech minulého století byly v literatuře často zmiňovány zbytky tvrze ve vesnici Zlatníky (okres Praha-západ).[1] Dnešní autoři se o ní již naopak většinou nezmiňují.[2]

Nejstarší zpráva o Zlatnících je z roku 1300, kdy byli držiteli vsi bratři Konrád a Jindřich Velflovicové. Ti postavili ve vsi při poplužním dvoře tvrz.[3] V té době údajně existoval už i kostel.[4] Roku 1314 měl Zlatníky Jetřich Velflovic, jenž vysadil ves zákupním právem; při tom postoupil tvrz za 20 hřiven stříbra lokátorovi a zároveň rychtáři Otovi. Vymínil si v ní několik místností pro letní pobyt, polovinu úrody ze sadu patřícího k tvrzi a užitek ze dvou rybníků ve vsi. Od poloviny 14. století byli majitelé vsi různí pražští měšťané i církevní hodnostáři a instituce. Za husitské revoluce zkonfiskovali Zlatníky Pražané[5] a při tom jsou v roce 1420 ve Zlatníkách zmíněny „curia et propugnaculo“.[6] Roku 1438 staroměstská rada věnovala důchody ze Zlatník záduší kostela sv. Jiljí na Starém Městě pražském, Betlémské kapli a rovněž kostelu sv. Martina ve zdi.[7] Tyto ani pozdější změny držitelů vsi se netýkaly tvrze, která zůstávala rychtou.[8] Až koncem 16. století byla rychta vrchností vykoupena a vytvořen z ní lánový statek. Tvrz v 17. století zpustla a poslední zpráva o ní je z roku 1665.[9] Ze zápisu z druhé poloviny 17. století víme, že základem tvrze byla obytná věž a při ní stál hospodářský dvůr se sadem.[10] Jde patrně o uvedenou zprávu z roku 1665, kterou se nám však nepodařilo dohledat.

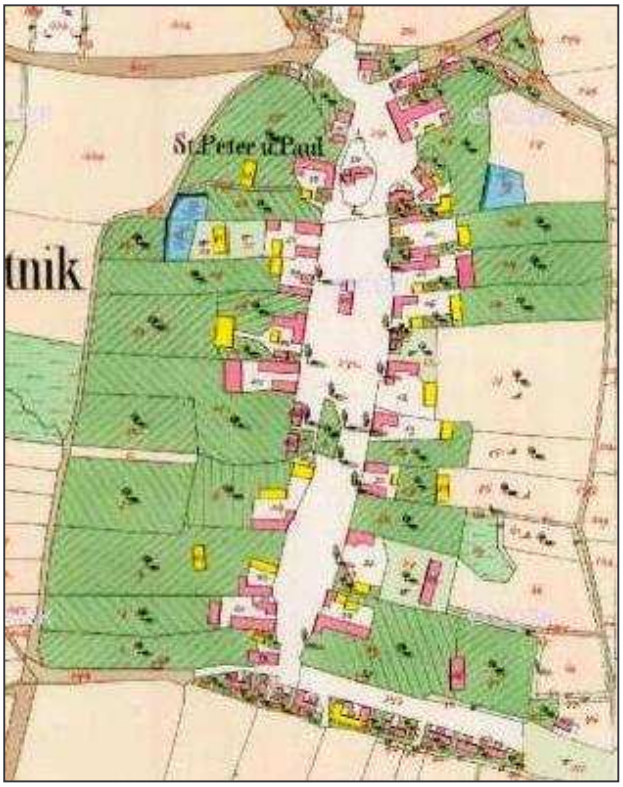

Zlatníky roku 1841 (http://archivnimapy.cuzk.cz).

V Sommerově topografii z roku 1844 psané německým jazykem je uvedeno, že ves Zlatníky s kostelem sv. Petra a Pavla za starých časů bývala opevněným městem a někteří se domnívají, že lze ještě nalézt zbytky dvou bašt, jedné u hostince, druhé v objektu fary, která byla zřízena na jejím místě, dále základy staré zdi, jíž byly bašty spojeny, a skrz kterou prý měla vést do města brána.[11] August Sedláček interpretoval tuto zprávu následovně: Okolo roku 1844 se ve vsi ještě spatřoval zbytek bašty u hospody, zbytek jiné bašty ve faře a základy zdi, která obě bašty spojovala. Mezi baštami byla brána. Sedláček z toho usoudil, že se jednalo o zbytky rozsáhlé tvrze, pak sloužící za rychtu a později, jak Sedláček „tušil“, byla hospodou.[12] Ještě na počátku 20. století se píše, že tvrz stávala severně od kostela a že se ukazují nepatrné stopy zdí jdoucí od Hrabánkovy hospody k protějšímu stavení přes silnici. Některé mohutné zdi hospody jsou prý pozůstatky tvrze.[13]

Historici se nakonec dopracovali ke konstatování, že tvrz stála v místě kulturního domu poblíž kostela, a že se A. Sedláček ve svém úsudku, že šlo o rozsáhlou tvrz s branami a baštami mýlil, a co považoval za pozůstatky opevněné tvrze, byly zbytky bran a zdí, jimiž byla ohrazena celá ves Zlatníky, jak to správně určil J. Sommer ve své Topografii a jak je patrné z katastrální mapy z roku 1841.[14] Tento názor se prosadil i na internetových stránkách obce s tím, že kamennými hradbami s baštami opevněná a ohrazená ves je poměrně vzácný jev.[15]

Vše na základě dostupných materiálů zapsal a zakreslil bývalý kronikář obce Zlatníky Karel Svoboda. Na kresbách vidíme jeho vizi někdejší podoby tvrze, dvora a vsi. Podle K. Svobody tedy objekt tvrze stával při okraji návsi, kde je nyní místní restaurace. Dnešní jednopatrová budova (lokál) má stát na základech hlavní části tvrze. K tvrzi a později hostinci patřil dvůr s hospodářskými budovami, kostel, a to vše bylo obehnáno pevnou hradbou. Na zbytky mohutného

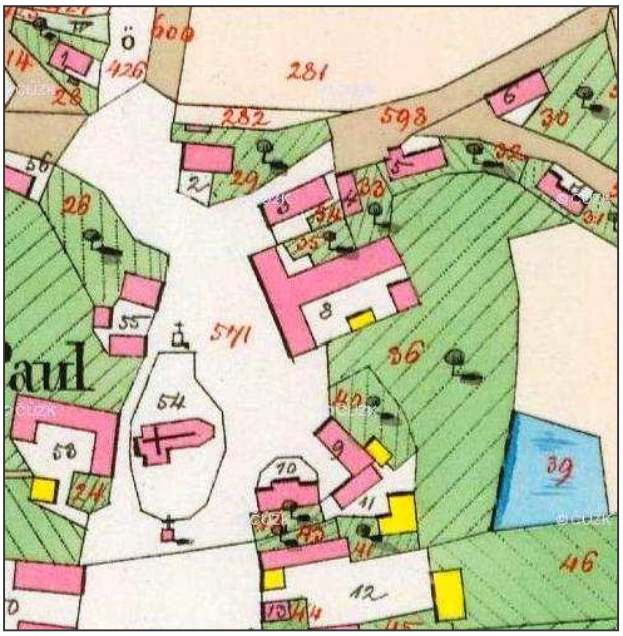

Zlatníky roku 1841, detail. Na návsi stojí kostel, severovýchodně od něj na stavební parcele č. 8 hospoda.

Zlatníky na leteckém fotu. Na návsi stojí kostel, severovýchodně od něj rozlehlý areál restaurace „Zlatnická tvrz“.

zdiva (zřejmě hradby) narazily tři rodiny zlatnických starousedlíků, když v okolí kostela stavěli své chalupy. V blízkosti dnešní křižovatky byla v hradbě brána. Silnice, která dnes vede prostředkem vsi neexistovala a cesta do Libně vedla po pravé straně hradeb. Po levé straně hradeb vedla historická zemská stezka z Bechyně, Jílového a Libře přes Zlatníky na Prahu. Zbytky tvrze se částečně dochovaly – lokál restaurace snad dosud stojí na základech budovy tvrze. Rovněž sklep pod restaurací má mít starou kamennou klenbu. Ve sklepě byl až do roku 1925 obrovský kámen, který údajně zakrýval vchod do tajné chodby, která měla vést z tvrze k Dolním Břežanům. Existence této chodby se nikdy nepotvrdila, i když směrem, kudy měla vést, se na dvou místech propadlo pole. Při přestavbě hostince v roce 1925 se též narazilo na mohutné točité schody, které vedly pravděpodobně do věže. Při těchto pracích byl na památku na bývalou tvrz ponechán malý (asi 2 metry dlouhý) zbytek staré zdi na konci budovy. Tento výčnělek sloužil starým občanům jako lavička. Při poslední přestavbě v sedmdesátých letech byl ale tento zbytek staré zdi zlikvi-

Tvrz Zlatníky podle představy K. Svobody (obecní kronika).

dován.[16] To byl zřejmě ten poslední na první pohled viditelný zbytek tvrze.

Topograf Sommer v podstatě zaznamenal pověst o Zlatníkách jako opevněném městě a jakési neurčité vyprávění o pozůstatcích zdí a bašt, a na císařském otisku stabilního katastru z roku 1841 ohrazení celé vsi patrné není – intravilán lemují nikoli zdi, ale cesty,[17] popsané K. Svobodou. Pozůstatky zdí v okolí hostince a kostela však zřejmě existovaly, tak jako určité indicie přímo v objektu restaurace. Je evidentní, že se K. Svoboda nedomníval, že byla hradbami a baštami opevněná celá ves, ale jen okrsek bývalé tvrze a kostela.

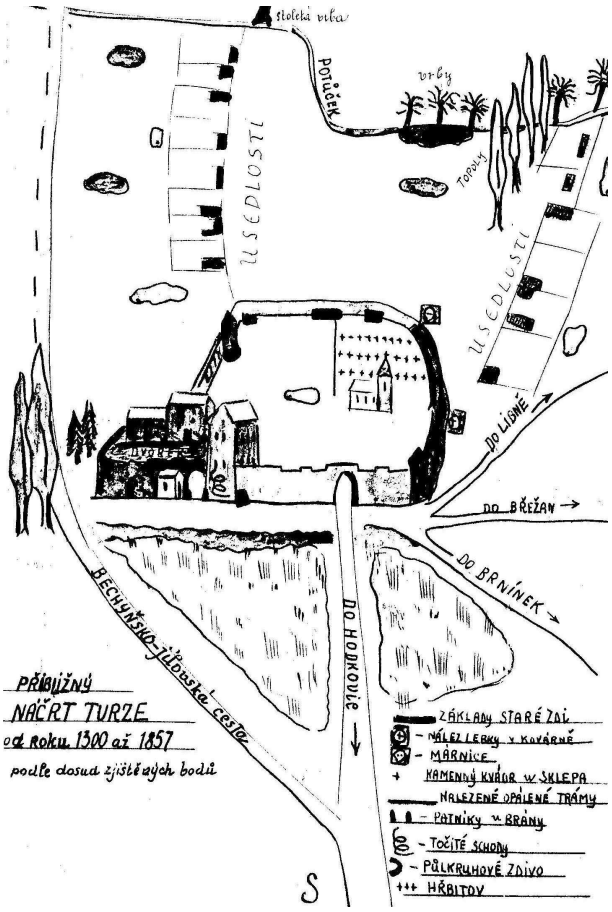

Tvrz Zlatníky a přihrazeným kostelem, baštami a bránou podle představy K. Svobody (obecní kronika).

Restaurace ve Zlatníkách na místě tvrze. Pohled od západu (foto J. Synek 2008).

Výše uvedený výraz „curia et propugnaculo“ by mohl osvětlit výskyt zdí a možná bašt a brány v okolí tvrze. Latinské „curia“ znamená hospodářský dvůr. „Propugnaculum“ a „municio“ (tvrz) jsou ve středověké latině částečně synonymy. Propugnaculum však znamená spíše součást většího celku, opevňovacího systému, a objevuje se u dvorů církevních institucí jako součást jejich obranného systému. Šlo patrně o věžovou stavbu se samostatným opevněním v rámci opevněného hospodářského dvora. Dvory církevních institucí mohly obsahovat rybníčky, i sakrální stavbu.[18] V lesích na Plzeňsku se podařilo najít dobře čitelné pozůstatky takových dvorů s „propugnaculy“ – Třebokov a Džbánek. Jednou byla věžová stavba obehnaná příkopem situována při ohradní zdi uvnitř dvora, podruhé přibližně uprostřed ohrazení. Kamenné zdi o rozměrech 110 x 90 a 130 x 80 m vymezovaly jejich plochu, dvory byly průjezdné – přístupné dvěma „branami“.[19]

Zdá se, že něco takového existovalo i ve Zlatníkách, a že blíže pravdě byl August Sedláček než ti, kteří se domnívali, že opevněna byla celá ves. Zda byl součástí rozsáhlého dvora ve Zlatníkách i kostel se hřbitovem, se nezdá moc pravděpodobné. Případné nálezy základů zdi u kostela by nakonec mohly být také pozůstatky ohrazení za Josefa II. zrušeného hřbitova.

Mimo základů tvrze, skrytých dnes pod fasádou restaurace, jsou nejlépe zachovalým pozůstatkem bývalého sídla sklepy nebo sklep pod budovou. V říjnu 2008 byly opět nepřístupné. Podle informace tehdejšího nájemce objektu měl být klíč u majitelky nemovitosti. Plánem nájemce bylo sklepy upravit a využívat pro potřeby restaurace. Snad se tento záměr podařil či podaří a do budoucna se dočkáme i zaměření zbytků tvrze v dnešní restauraci „Zlatnická tvrz“.

Poznámky: **1)** Např. Kolektiv: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VII. Praha a okolí. Praha 1988, s. 178. **2)** Např. Kolektiv: Encyklopedie českých tvrzí III. Praha 2005. **3)** Citace v pozn. 1. **4)** Kronika obce Zlatníky (s přispěním kronikářky Z. Marchalové v r. 1994). **5)** Citace v pozn. 1. **6)** Teige, J. (ed.): Zprávy o statcích a přech venkovských z archivu města Prahy, L – Z. In: Archiv český XXVIII. Praha 1912, s. 383. **7)** Citace v pozn. 1. **8)** Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého XV. Praha 1926, s. 217. **9)** Citace v pozn. 1. **10)** Citace v pozn. 4. **11)** Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen XII. Prag 1844, s. 158. **12)** Citace v pozn. 8. **13)** Podlaha, A.: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém XXVIII – politický okres Vinohradský. Praha 1908, s. 175. **14)** Citace v pozn. 1. **15)** http://www.zlatniky-hodkovice.cz [28.2.2013]. **16)** Citace v pozn. 4. **17)** Císařský otisk mapy stabilního katastru z r. 1841, katastr Zlatníky. Dostupné na: http://archivnimapy.cuzk.cz. **18)** Charvátová, K.: Hospodářské dvory klášterů ve světle písemných pramenů (Ke stavební podobě dvorů řádu benediktinského, premonstrátského a cisterckého). In: Archaeologia historica 12. Brno 1987, s. 287-299. **19)** Anderle, J. – Rožmberský, P. – Švábek, V.: Výsledky povrchového průzkumu cisterciáckých dvorů na Plzeňsku. In: Castellologica bohemica 3. Praha 1993, s. 262-263, 267-269.

Neznámá fortifikace u Hostinného

Zdeněk Fišera

Není snad jediný rok, kdy na území republiky nebylo objeveno několik posud zatím neznámých fortifikací. V oblasti severovýchodních Čech byl příkladně nedávno konečně objeven hrad Belver,[1] poslední objev učinil krkonošský geomorfolog RNDr. Vlastimil Pilous nálezem dalšího možného krkonošského hrádku u obce Křižlice (okr. Semily).[2] Přesto nelze zapomínat na další zcela problematickou lokalitu, která se nachází poblíž města Hostinného (okr. Trutnov). Této bohužel nebyla posud věnována dostatečná pozornost. Tato anonymní fortifikace leží pouze půl kilometru jihozápadně od náměstí v Hostinném a to na druhé, jižní straně toku řeky Labe. Místo je lokalizováno souřadnicemi 50°53´74. 00“ N; 15°71´70. 00“ E.

Jak uvádí starší odborná a naučná literatura, tak počátky města Hostinného jsou ve spojitosti s hradem Hostin Hradec. Byl to náš historik František Palacký, který lokalizoval Hostin Hradec do prostoru města Hostinného.[3] Doklad o tomto hradě je z Rukopisu kanovníka vyšehradského. Podle tohoto zdroje měl český kníže Soběslav I. tento hrad nechat obnovit či vystavět jako opěrný bod proti dalším možným vpádům nepřátel ze sousedního Polska. Kníže na vánoce roku 1139 přebýval na svém dvoře Chvojno, kde zle onemocněl a když se mu těžce přitížilo, tak byl dovezen na svůj ještě nedostavěný hrad Hostin Hradec a již dne 14. února 1140 také v náručí své manželky Adléty zemřel. V dalších historických dokladech se Hostin Hradec již nikdy neuvádí, snad zanikl anebo figuruje pod jiným jménem. I když jde o skutečné historické údaje, tak bližší lokalizace hradu bohužel chybí.

Umístit Hostin Hradec přímo do Hostinného, jak to učinili někteří badatelé, je zcela nesmyslné.[4] Tuto nepodloženou informaci převzali další početní autoři.[5] Zdaleka opatrněji se k této věci stavěl historik August Sedláček. Hostin Hradec se snažil spíše lokalizovat do okolí města Hostinného.[6] První, kdo příliš nevěřil v lokalizaci Hostina Hradce do Hostinného byl J. V. Šimák.[7]

Teprve v 60. letech 20. století byl tento názor definitivně zpochybněn a následně vyvrácen. Podle archeologických nálezů vzniklo město Hostinné až v polovině 13. století a to tak zvaně na „zeleném drnu“. Ani lokalita Nové Zámky u Hostinného tímto zmizelým knížecím hradem nemohla vůbec být, archeologické nálezy tomu odporují.[8] Mladší pokus lokalizovat Hostin Hradec na vrchol nedaleké hory Bradlo plně pak vyvrátil archeologický výzkum z let 1966

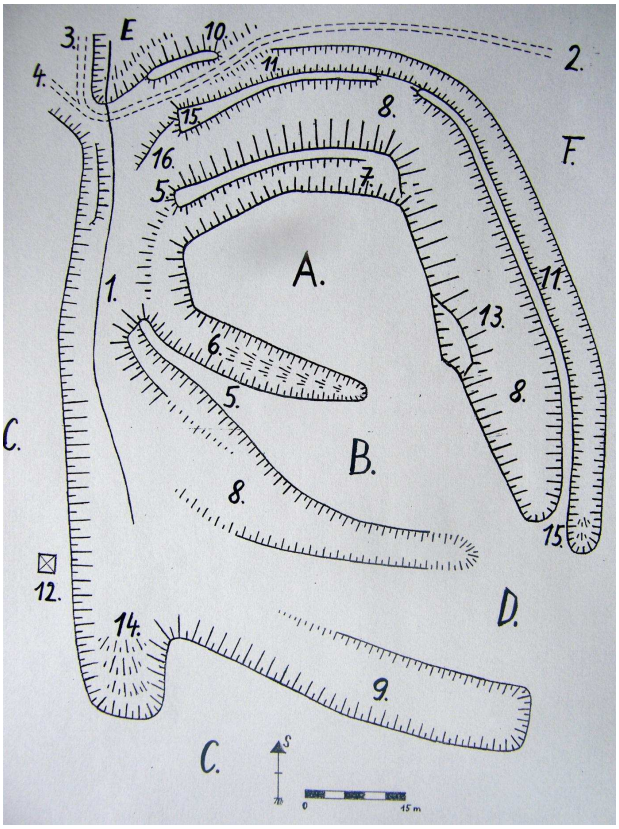

Plánek fortifikace u Hostinného. **A** *– vnitřní plošina lokality,* **B** *– pravděpodobné předhradí,* **C** *– okolní návrší,* **D** *– část lokality zničená v padesátých letech,* **E** *– začátek rokle klesající do hlavního labského údolí,* **F** *– dolní boční část okolního návrší,* **1** *– vodoteč v západním příkopu,* **2** *– polní cesta, kdysi vedoucí k Novým Zámkům,* **3** *– cesta klesající k Hostinnému,* **4** *– cesta k selské usedlosti čp. 349,* **5** *– úseky valu kolem vnitřního jádra,* **6** *– vnitřní třetí příkop na jihozápadní straně,* **7** *– třetí příkop nebo parkán na severní straně vnitřního jádra,* **8** *– jednotlivé úseky venkovního příkopu severně od jádra,* **9** *– pravděpodobně první jižní příkop,* **10** *– úsek venkovního valu,* **11** *– první příkop nebo úvazová cesta na severní a východní straně lokality,* **12** *– stožár vedení vysokého napětí,* **13** *– terénní hrana z vnitřního boku venkovního příkopu, snad zbytek zasypané části vnitřního třetího příkopu,* **14** *– výběžek z prvního příkopu neznámého původu,* **15** *– venkovní val na severní a východní straně,* **16** *– terénní hrana po zaniklém úseku valu kolem vnitřního jádra (zaměření a kresba autor jaro 2012).*

až 1968. Bývalý knížecí dvůr Chvojno byl lokalizován do prostoru vsi Vysoké Chvojno u Holic a za hrad Hostin Hradec pak byl z tohoto důvodu považován Hradec Králové. Určitým problémem může být skutečnost, že slovanské hradiště Hradec Králové existovalo dříve, již v 11. století.[10)]

Problematice Hostina Hradce se do dnešní doby nejvíce věnoval Jaroslav Teplý.[11)] Podle něho pak někteří badatelé také dnes předpokládají, že Hostin Hradec je opevněná lokalita uprostřed lesů, zvaná Hradce u Holic. Archeologové se však více kloní k možnosti, že na Hradcích se nachází zbytky tvrze Hrošivice.[12)] V obou případech, tedy i u Hradce Králové, je lokalizace dvora Chvojna obdobná. Za místo dvorce Chvojna lze považovat jednak obec Vysoké Chvojno u Holic či sousední ves Chvojenec. Otázkou zůstává, zda ve Dvoře Králové nad Labem stával skutečně dvůr zvaný rovněž jménem Chvojno.

Je zarážející, že výrazné fortifikace nacházející se jihozápadně od jádra Hostinného si posud nikdo dostatečně nepovšiml. V odborných kruzích byl sice vysloven názor, že v poloze Na poště vůbec nikdy žádný Hostin Hradec nestával, ale místo není ani dostatečně popsáno. Není jasné, co bylo předpokládanou lokalitou vůbec myšleno. Poštovní dvůr leží na staré středověké cestě vedoucí směrem z Královéhradecka do hor a to úpatím Krkonoš a na Novosvětský průsmyk. Tato cesta zvaná také „Příčnice“ prochází po návrších na jižní straně toku Labe a tím i Hostinného a její původ je snad již raně středověký.

Nevyřešenou otázkou pak ovšem zůstává, zda za domnělou fortifikaci byl považován k severu do labského údolí vystupující ostroh, na jeho jižním konci se nachází usedlost čp. 349 či zmíněná fortifikace „Na poště“ v jeho jihovýchodním sousedství. Tato poloha přepažená umělým opevněním na jižní straně by byla typickou ostrožní fortifikací. Po jejím úbočí na severní a východní straně vzhůru vystupuje cesta, chráněná z venkovní strany valem na způsob přístupového koridoru. Určitá terénní deprese by mohla pocházet od šíjového příkopu, oddělující ostroh od jižnějšího návrší se zmíněnou komunikací.

Při revizi daného místa členy a příznivci Klubu přátel historie-Transsaltum na jaře 2011 bylo zjištěno, že jihojihovýchodně od zmíněného ostrohu se nachází daleko výraznější lokalita, posud považovaná jen za seskupení starých cest.[13)] Teprve celkové zaměření lokality autorem tohoto článku dne 2. května 2012 bylo zásadním zlomem pohledu na celou problematiku této anonymní fortifikace.

Zaměřená lokalita dosahuje velikosti 80 x 110 metrů. Její severní část je porostlá smíšeným lesem, jižní část tvoří křoviska a travnaté plochy. Po stavební stránce lze dělit fortifikaci na vnitřní jádro s předhradím a výrazné venkovní opevnění se dvěma až třemi příkopy. Vlastní terén odpovídá okolnímu svahu, klesajícímu od jihu k severu nad strmou stráň nad labským údolím.

Podle vytvořeného plánku je patrné, že vnitřním obytným jádrem byla severnější nepravidelná plošina o rozměrech zhruba 35 x 25 metru. Tato byla ze tří stran mimo východní obklopena vnitřním opevněním. Na jižní straně vzniklo neveliké trojúhelníkové předhradí, zhruba veliké 20 x 30 metrů, k západu přecházející do podoby valu. Od jádra bylo odděleno příkopem, dnes ve své východní části, jak bylo teprve dodatečně zjištěno, zasypaným. Na západní straně kolem jádra lze uvažovat o tom, že v návaznosti na

Druhý příkop a nad ním třetí příkop či parkán, severní strana lokality.

Pravděpodobný první příkop na severní straně areálu.

Detail třetího příkopu či parkánu, sever lokality.

jižní val a severní vnitřní obvodové opevnění je spojovací část opevnění zaniklá. Na severní straně nelze bezpečně říci, zda se v této linii jedná o vnitřní příkop a vnitřní val, případě parkán s venkovní obrannou zdí. Na východní straně je tato linie opevnění nejméně členitá.

Vnitřní jádro a předhradí byly po celém obvodu obklopeny hlubokým okružním příkopem. Na severní a východní straně se zachoval na venkovní straně příkopu val. Pouze na západě široký příkop postrádá venkovní val, plošina klesá přímo na jeho dno s vodotečí. Jedná se ovšem o jižní začátek rokle, táhnoucí se severně do hlavního labského údolí. Příkop na jižní straně novodobou zavážkou směrem k východu zcela v terénu mizí.

Za zcela problematický lze považovat možný třetí venkovní příkop viditelný na severní a východní straně. Ten není chráněn valem s výjimkou krátkého úseku na severní straně. Nelze vyloučit, že se u tohoto úvozu nejedná o obranný příkop, ale o mladší úvozovou cestu, dnes dále nezachovanou. Tomu odporuje přítomnost třetího příkopu na jižní straně, rovněž na východní straně zasypaného.

Původní cesta, která přichází koridorovým úvozem po východním boku zmíněného ostrohu od jihu z údolí, ležící na západním boku zmíněné rokle, tedy od Hostinného, vždy směřovala východním směrem na Nové Zámky.[14] Nové Zámky je původně renesanční opevněný zámek ze 16. století. Archeologické nálezy ze středověkého období nebyly v dané lokalitě nikdy objeveny. Dnešní trasa je až novodobá, zřízená majitelem usedlosti čp. 349, původně probíhala středním příkopem. Musela zde být ovšem původní spojnice na hlavní hřebenovou zemskou stezku. Za tuto lze považovat výše uvedenou cestu, vedenou koridorovým úvozem.

Nelze již bezpečně přijmout mylný či matoucí názor, že se o žádné opevnění nejedná. Jako fortifikaci vidí tento útvar jednak geomorfolog RNDr. Vlastimil Pilous, ale i znalci z oboru hradologie. Rovněž nelze tuto lokalitu považovat za opevnění, které zde vzniklo až v období sedmileté války. Na jižním břehu Labe byly výrazné pozice rakouské armády, dodnes zčásti viditelné.[15] Považovat fortifikaci za hrad Hostin Hradec je také velmi málo pravděpodobné či až zcela omylné. Rozsah opevnění v žádném případě neodpovídá pouhému strážnímu hrádku z dob kolonizace ve 13. století. I když blízkost historické komunikace napovídá, že opevnění sloužilo i k ochraně přilehlé stezky, tak tu bezpochyby musela nejspíše existovat i sídelní funkce. Místu lze přičíst možnou úlohu rezidenčního sídla. Členění vnitřní zástavby je silně nejisté, není jisté ani vnitřní komunikační schéma. Pouhému útočišti obyvatelstva znovu neodpovídá rozsah opevnění. Bezpečně nelze ani vyvrátit aspoň zčásti zděnou zástavbu. Dřívější nález větších kamenných kvádrů může také pocházet ze zaniklých staveb, případně z kamenných podezdívek hrázděné nástavby. Podle zaměření lze na rozdíl od případné zástavby vlastní venkovní opevnění vcelku dobře rekonstruovat.

Historicky je tato lokalita ovšem zcela anonymní. Avšak III. díl Hradů, zámků a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (Severní Čechy) uvádí vcelku zajímavý údaj. V letech 1318 až 1355 se Zdeněk z Valdštejna píše seděním „v Turnově a na Kopci“. Kopec („in monte“) byl těžko hrad Chlum (dnešní Chlum-Kozlov) u Turnova, který podle archeologických nálezů byl již ve 14. století zaniklý. Je zde doslova úvaha o tom, že „in monte“ znamená Hrádek u Hostinného, který patřil rovněž k jeho panství. Co pak ovšem měli někteří blíže nejmenovaní historici považovat za Hrádek, není pak vůbec jasné.[16] Zda je nalezená fortifikace onen Hrádek, tak nelze potvrdit ani vyloučit. Nejspíše není myšlen ani hrad v Hostinném, vzniklý a městem asi kolem roku 1270.[17] Další názor již hovoří o tom, že se mohlo jednat pouze o strážní pomezní hrad, není tím ovšem myšlen zdaleka starší Hostin Hradec. Text o lokalitě byl publikován na stránkách almanachu Klubu přátel historie v Jilemnici.[17]

Za původce opevnění nelze bezpečně považovat ani kolonizátory blízkého olešnického újezdu, a to řád německých rytířů. Ti měli založit po roce 1300 strážní hrádek na nedalekém Bradle. Jedině archeologické nálezy by dokázaly tuto lokalitu blíže datovat. Součástí neznámé historie je pak i smutná skutečnost, že v padesátých letech 20. století byla jihovýchodní část opevnění socialistickými zemědělci zcela zničena pomocí buldozerů.

Lze předpokládat, že daná lokalita je dalším z nově objevených podkrkonošských středověkých hradů, podobně jako Rychlovský a Mladkovský hrádek (okr. Semily) anebo z dříve již nalezených pak hrad Rechenburk (okr. Trutnov). Pouze archeologický výzkum by lokalitu dokázal blíže datovat. Věřme, že se skutečně jedná o středověký hrad a že tento pak není poslední objevenou lokalitou v tomto širokém regionu.

Poznámky: **1)** Wolf, V.: K lokalizaci hradu Belver, Rodným krajem 42/2011, s. 25-26. **2)** Pilous, V.: Záhada kaňonu Jizerky, Krkonoše Jizerské hory 4/2013, s. 40-42. **3)** Palacký, F.: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě I, s. 249. Praha 1939. **4)** Vrcholem omylu byla práce: Viták, A. K.: Dějiny královského věnného města Dvora Králové

nad Labem. Praha 1867. **5)** Např. dále: Tomek, W. W.: Děje Království českého. Praha 1898, s. 62. Z pozdějších textů např: Šlisík, V.: Historický nástin města Hostinného a jeho památky. In: Redakční kruh. Hostinné. Rodiště Karla Klíče. Hostinné 1959, s. 4-5. **6)** Sedláček, A.: Místopisný slovník historický Království českého. Praha 1900, s. 250; Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého V. 2. vyd., Praha 1933, s. 210. **7)** Šimák, J. V.: Počátky Dvora Králové nad Labem, Časopis společnosti přátel starožitností 46/1936, s. 7. **8)** Wolf, V.: Počátky Dvora Králové nad L. a Hostinného, Krkonoše-Podkrkonoší 1/1963, s. 16-23; Hejna, A.: Archeologické nálezy a otázka osídlení severovýchodních Čech v době historické, Krkonoše-Podkrkonoší 3/1967, s. 21-45. **9)** Durdík, T.: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha 1999, s. 79. **10)** Kuča, K.: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Praha 2000, s. 222-227; Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L.: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha 2003, s. 87-88. **11)** Teplý, J.: K lokalizaci Hostina Hradce. In: Sborník vědeckých prací University Pardubice, série C, Ústav jazyků a humanitárních studií 1. Pardubice 1995, s. 99-107. **12)** Kolektiv: Encyklopedie českých tvrzí I. Praha 1998, s. 205. **13)** Osobní archív autora. **14)** Potvrzeno staršími obyvateli Hostinného. **15)** Čížek, J. – Slavík, J.: Zemní opevnění z 18. století ve východních Čechách. In: Polní opevnění od třicetileté války do roku 1945. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově. Jaroměř-Josefov 2010, s. 37-44. **16)** Anděl, R. a kol.: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. Praha 1984. **17)** Šimek, T. a kol.: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI. Praha 1989. **18)** Fišera, Z.: Lokalita u Hostinného. In: Almanach Klubu přátel historie v Jilemnici IV. Transsaltum. Jilemnice 2012.

Hrad Bradlec – zřícení zdiva pod jižní skalkou

Martin Vaistauer – Tomáš Šimůnek

Hrdé torzo hradu Bradlece, tyčící se na výrazném čedičovém dvojzubu (547 m), náleží spíše mezi opomíjené památky podkrkonošského příhraničí. Valná část návštěvníků zdejší turisticky lákavé oblasti míří povětšinou na pečlivě udržované zříceniny hradu Kumburku (642 m), ze kterých se nabízí ničím nerušený jedinečný kruhový výhled. K navazující návštěvě nedaleké, v husté lesní zeleni ukryté, skromné zříceniny hradu Bradlece (od hradu Kumburku vzdáleny cca 3 km) odhodlá se následně jen málokterý z kumburských příchozích.

Hrad Bradlec – jižní skalka – jizva po zřícení mladšího zesílení (foto T. Šimůnek 31. 12. 2012).

Hrad Bradlec se poprvé připomíná roku 1322, kdy se po něm píše urozený Havel Ryba, příslušník rozvětveného severočeského rodu Markvarticů. Jako pustý je Bradlec poprvé zmiňován v květnu roku 1600. Opuštěné panské sídlo následně sloužilo především jako vítaný zdroj hrubého kamene pro rozličné venkovské stavby v bývalém podhradí. V polovině průmyslového 19. století byl v bradlecké ruině otevřen lom, který posloužil jako laciný zdroj melafyrového kameniva pro stavbu místní silnice Jičín – Syřenov – Jilemnice.[1)] Právě v tomto období z větší části definitivně zanikají zříceniny tzv. dolního hradu. Zkáze unikly pouze skromné trosky tzv. horního hradu, které se vypínají v srpkovité prostoře vymezené masivem jižní a severní skalky (cca 20 x 45 m). Do současné doby se z Bradlece dochovalo opravdu jen bědné architektonické torzo (cca 95% bývalých zděných středověkých konstrukcí již zaniklo). Bohužel, zubu času postupně podléhají i dosud náhodně přežívající – odborně však dosud nezabezpečené – ruiny dříve výstavného šlechtického sídla.

„Na rozdíl od východní zdi se hradba, uzavírající jádro na západní straně, dochovala podstatně hůře. Malý zbytek se nachází pod severním bradlem v prostoru severní budovy, a přestože byl později z obou stran přeplátován, je patrné, že původní hradba v těchto místech stále dosahovala tloušťky asi 3 metrů. Podobná situace byla zjištěna pod jižním bradlem. Zde se však dochoval zbytek obvodové zdi, tvořící současně zeď zmíněného paláce. Ta byla založena na šikmém skalním podkladu, v důsledku čehož se sesula již 15 centimetrů dolů po svahu. Jen díky tomu, že východ-

Hrad Bradlec – pohled na jižní skalku s velkou věží na nedávno objevené fotografii z období první republiky (archiv Sdružení pro záchranu hradu Kumburku o. s., věnováno P. Vysloužilem z Jičína).

ní část plenty zůstala na svém místě, je zde dobře patrný vnitřní líc původní obvodové zdi, která by dosáhla tloušťky dvou metrů, kdyby však její vnitřní líc zcela neopadal“.[2)]

Prozatím poslední významná destrukce postihla hrad Bradlec v sobotu 3. března 2012. V tento čas došlo pod jižní skalkou k samovolnému zřícení značně narušené části gotického čedičového zdiva (plocha cca 16 m^2) bývalého paláce – viz výše. Dle odborné literatury pocházelo sesuté zdivo z konce 14. století (velkorysá přestavba starého markvartického hradu vzdělanými pány z Jenštejna), kdy překrylo a zpevnilo starší obvodovou zeď. Tato etapa (kolem roku 1300) se vyznačuje poměrně nekvalitním, hlinito-písčitým pojivem. Silně narušený líc dané starší obvodové zdi je opět velmi dobře patrný. Z původního jenštejnského zesílení[3)] udržel se po této destrukci již jen bědný nadzemní zlomek (cca 3 m^2) na jižní straně. Vzhledem k tomu, že základ zesílení (položen na cca 535 m n. m.) spočíval na šikmém skalním podkladu, je i dochovaný zlomek jenštejnského zdiva velmi vážně ohrožen, pozvolna totiž dochází k jeho dalšímu sesouvání.

Další částí hradu Bradlec, které hrozí brzký samovolný zánik, zůstává bědné torzo vysoké (až 9 m) obvodové hradby (na jejím vrcholu doposud unikátně zachována stínka z hrubého kvádříkového zdiva). Celkový stav této části je dlouhodobě značně znepokojivý, především ze statického pohledu. Absence drtivé části vnitřního líce, spolu s dlouhodobou erozí nekvalitního hlinito-písčitého pojiva, může vést k brzké destrukci střepu hradby. Navazující část obvodové hradby (běžící měkkým obloukem k tzv. Jenštejnskému paláci) se zřítila někdy kolem roku 1950; na plánku D. Menclové z roku 1949 je daný úsek ještě zakreslen.[4)]

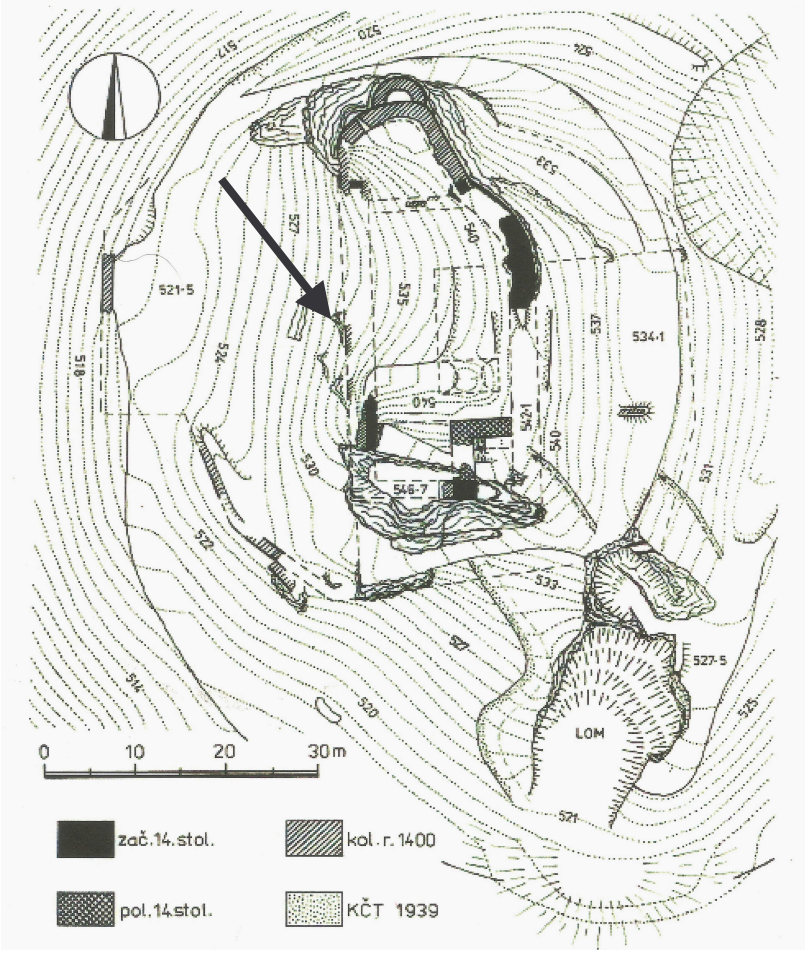

Hrad Bradlec, vrstevnicový plán jádra a obou předhradí. Šipkou vyznačen nedávno zřícený díl zdiva – 3. stavební etapa (kresba T. Tomíček).

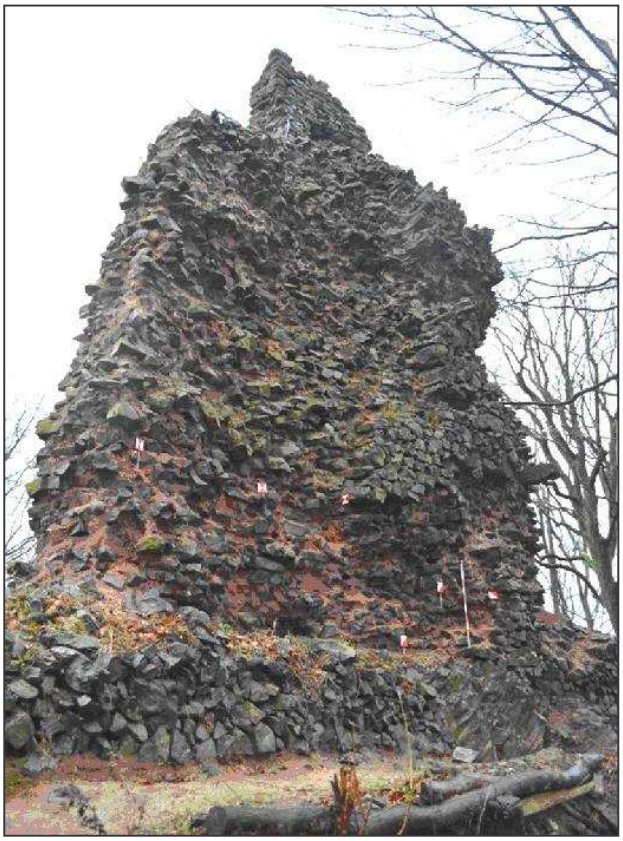

Torzo obvodové hradby (foto T. Šimůnek 6. 1. 2013).

První snahy o odborné zajištění střepu hradby proběhly na jaře roku 2011, kdy zde byla položena archeologická sonda (Muzeum Českého ráje Turnov). Tato měla předcházet navrhovaným zajišťovacím pracím. Bohužel, do konce roku 2012 se nepodařilo provést ani zlomek z naplánovaných záchranných akcí. Celé úsilí údajně ztroskotalo na nedostatečném stavebně-historickém průzkumu místa. Snahy nejen Sdružení o záchranu hradu Kumburku o zajištění cenného torza bradlecké hradby přesto budou nadále pokračovat.

Poznámky: **1)** Tomíček, T. – Úlovec, J.: Hrad Bradlec. In: Castellologica bohemica 8. Praha 2002, s. 217-246. **2)** Citace v pozn. 1, s. 234. **3)** V díle cit. v pozn. 1, s. 234 se hovoří o „oplentování“. Po důkladném zvážení jsme se přiklonili k výstižnějšímu (z našeho pohledu) stavitelskému termín „zesílení“. **4)** Menclová, D.: Hrady Kumburk a Bradlec. Vlastivědná knižnice KČT. Praha 1949, příloha.